

Dr. Omer Ibrahimagić

Obilježavanje narodnog i državnog identiteta u Bosni i Hercegovini

Bosna je drugačija od svojih susjeda

Za državu Bosnu i Hercegovinu, koja je nakon punih 480 godina obnovila svoju državnost, a nakon 529 godina i međunarodno-pravno priznata, pitanje obilježavanja narodnog i državnog identiteta možda je sada u drugom planu zato što imamo mnogo prećih poslova oko reintegracije Bosne i Hercegovine, uspostavljanje institucija na nivou države, reforma ekonomije itd. Odgovor na ovo pitanje mora imati jedno filozofsko obrazloženje utemeljeno u historiji Bosne, njenom političkom i kulturnom životu, tradiciji, koja je puno drugačija u odnosu na naše susjede i uopće na ostale zemlje Balkana. Za razliku od tih zemalja, Bosna je oduvijek bila multikulturalna i multikonfesionalna zajednica, u kojoj se vjekovima izgrađivala specifična duhovnost, jedno slojevito i sedimentirano bosansko društvo. Kada se bilo koji od tih sedimenata zapostavljao i negirao, dolazilo je po pravilu do potresa koji su ugrožavali izvorni identitet bosanskog društva, pa i same temelje Bosne i Hercegovine.

Bosna od Porfirogeneta do moderne države

Kada govorimo o hiljadugodišnjoj povijesti Bosne, podsjetio bih na sljedeće: najstariji do sada poznati pomen Bosne nalazi se u knjizi *De administrando imperio* (O upravljanju carstvom), koju je napisao bi-

zantski car Porfirogenet negdje sredinom 10. stoljeća. Međutim, ja ne znam da li se ikada do sada pojavio naziv neke ulice, vaspitno-obrazovne ili neke druge kulturne institucije i ustanove sa imenom tog značajnog filozofa i bizantskog cara, kojem treba da budemo zahvalni što je u svom čuvenom djelu, na neki način, prvi ispisao ime Bosne i tako nam ostavio najvažniji izvorni podatak o njenim počecima. Po mom mišljenju, to je veliki propust svih naših generacija, pogotovo ako imamo u vidu da je još uvijek živa politika naših susjeda koja tretira Bosnu kao hrvatsku, odnosno srpsku teritoriju. U tom kontekstu spomenuo bih još i Kinamovu historiju s početka 12. stoljeća, u kojoj Bosnu nalazimo kao zasebnu administrativnu cjelinu, kao zaseban državni entitet, neovisan od bilo kojeg našeg susjeda. Osim Porfirogeneta, dakle, i to ime trebalo bi dostojno obilježiti na našim prostorima.

U dugom historijskom razvoju Bosne i Hercegovine, uostalom, nema perioda u kojem ne možemo naći poneko ime kojim se potvrđuje historijski, odnosno zaseban politički identitet ove zemlje. To se odnosi kako na period samostalne srednjovjekovne bosanske države, tako i na period osmanske, odnosno austrougarske uprave u ovim krajevima. Iako se nalazila pod suverenitetom moćnih imperija i država, Bosna je, sa izuzetkom nekih vrlo kratkih perioda, sve do obnove svoje državnosti 1943. godine (ZAVNOBiH), uspjela sačuvati svoj teritorijalno-politički identitet.

Za razliku od nekih drugih teritorija, Osmanlije su, nakon osvajanja srednjovjekovne bosanske države, 1463. godine, ostavili naziv Bosna (dakle, ime osvojene države) u organizaciono-administrativnom ustrojstvu osvojenih teritorija (Sandžak Bosna). Iako u tadašnjoj organizaciji osmanskih provincija sandžak nije imao neku veliku autonomiju i samostalnost, to nam

u jednoj historijskoj dimenziji ipak daje za pravo da možemo govoriti o nekom teritorijalno-političkom kontinuitetu Bosne. Posebno, kada je postala pašalukom 1580. godine (beglerbegluk). Tokom dugotrajne osmanske vladavine, uostalom, Bosna je uspjela zadržati bar onoliko posebnosti, koliko joj je bilo potrebno da uđe u sastav Austrougarskog Carstva, poslije Berlinskog kongresa, 1878. godine, kao jedinstvena provincija, jedinstvena administrativna teritorija, čije su teritorijalno-političke granice potvrđene od strane tadašnjih evropskih sila.

Ne treba zaboraviti da je Bosna i Hercegovina kao jedan korpus separatum u sastavu Austrougarske, voljom svojih ljudi, voljom Narodnog vijeća Bosne i Hercegovine, 1.12.1918. godine, ušla u sastav Kraljevine SHS u granicama koje su uspostavljene odlukama Berlinskog kongresa 1878. godine. Te su granice samo djelimično kasnije korigovane i važile su sve do sticanja pune nezavisnosti 1992. godine. Bosna i Hercegovina je jedna od rijetkih evropskih država sa tako čvrstim i historijski utemeljenim granicama.

Po mom mišljenju, sve ličnosti i svi datumi koji su značajni za takav jedan teritorijalni kontinuitet Bosne zaslužuju da budu obilježeni nazivima ulica, škola, ustanova, kulturnih i drugih zavoda. Na taj način potvrđuje se kontinuitet i istovremeno identitet Bosne u široj međunarodnoj zajednici. Pri tome ne treba zaboraviti da je Bosna oduvijek bila multikonfensionalna zajednica. U srednjovjekovnom periodu na ovom prostoru živjeli su pripadnici Crkve bosanske, katoličke i pravoslavne crkve. I u turskom periodu Bosna je egzistirala kao multikonfensionalna zajednica, koju su činili muslimani (domaće stanovništvo koje je prešlo na islam), katolici i pravoslavni. Vjerske zajednice imale su svoju autonomiju u crkveno-imovinskim

poslovima, nasljednom i porodičnom pravu. U drugoj polovini 19. stoljeća, počinje diferencijacija stanovništva u Bosni i Hercegovini po nacionalnoj osnovi. Ta diferencijacija će se završiti kod nas tek 50-60. godina kasnije, sredinom 20. stoljeća. U procesu nacionalne identifikacije bosanski katolici se opredjeljuju kao Hrvati, a bosanski pravoslavci kao Srbi. Kao etnička zajednica, bosanski muslimani mogli su se opredijeliti tek 1971. godine. Svoju nekažnjenu bošnjačku identifikaciju vratili su na Bošnjačkom saboru u opkoljenom Sarajevu, ratne 1993. godine.

Inače, svi raniji popisi stanovništva u Bosni i Hercegovini, sve do 1948. godine, bili su po konfensionalnoj pripadnosti. Prvi popis stanovništva po nacionalnosti izvršen je tek 1948. godine.

Nazivi ulica, škola i drugih ustanova trebaju izražavati bosanski identitet

Za mene je jako važno da naše ulice, škole, ustanove i druge institucije obilježimo imenima onih bosanskih Srba, onih bosanskih Hrvata, onih Bošnjaka i drugih pojedinaca iz ostalih naroda koji su doprinijeli prosperitetu i kulturnom identitetu ovdašnjih naroda u svim spomenutim historijskim epohama. Narodi koji žive u Bosni i Hercegovini, naši Bošnjaci, naši bosanski Hrvati i bosanski Srbi ne mogu graditi svoj identitet na taj način što će "gledati preko praga" (u Hrvatsku, u Srbiju, u Tursku itd.) i tamo tražiti neke vrijednosti koje nisu nastale u Bosni i Hercegovini i u bosanskom narodu. Upravo obrnuto, narodi Bosne i Hercegovine moraju afirmirati ličnosti iz "svoje sredine", iz svoga naroda, koje su doprinijele jačanju njihovog identiteta kao Bosanaca, kao državljana Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine kao države. Samo na njenim

vlastitim vrijednostima, na njenoj vlastitoj historiji možemo potpomoći političku reintegraciju ove međunarodno priznate države. Nije dobro da se na račun, da tako kažem, domaćih, bosanskih Hrvata, bosanskih Srba, pa i samih Bošnjaka, davanjem imena i slavljenjem datuma iz nacionalne historije Hrvatske, nacionalne historije Srbije ili pak Turske, potiskuju velikani i datumi značajni za domaće Hrvate, Srbe, Bošnjake, pa i ostale narode koji žive ili koji su živjeli na ovim prostorima. Uvozom vrijednosti drugih, koji su izvan BiH samo se podstiče daljnja društvena dezintegracija Bosne - i kao političkog društva i kao zajednice tri njena najbrojnija naroda i tako doprinosi gubljenju vlastitog identiteta i identiteta BiH.

U dugoj bosanskoj historiji, u krilu sva tri njena najbrojnija naroda, pa i iz reda ostalih naroda koji su živjeli na ovim prostorima uvijek je bilo značajnih ličnosti i događaja koji zaslužuju trajno obilježavanje i "narodno pamćenje". Kad to kažem, prije svega mislim na one ličnosti koje su dale neki svoj obol Bosni kao cjelini, odnosno bosanskom društvu kao cjelini, koje su svojim "činjenjem" doprinijele stvaranju jedne specifične bosanske duhovnosti, upravo kao pripadnici svojih naroda, svojih nacionalnih grupa. Stoga se oni ne mogu odreći onog specifičnog bosanskog šarma, odnosno ne mogu se odreći onog što jeste Bosna kao društvo u cjelini, onog što je utjecalo na njihov poseban identitet - kao bosanskih Hrvata, bosanskih Srba, odnosno Bošnjaka itd. Po tim svojim specifičnim obilježjima, oni se, uostalom, i razlikuju od svojih suplemenika u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori, Sloveniji itd. Nije slučajno što su oni za svoje suplemenike u spomenutim državama jednostavno-Bosanci. Preci tih Bosanaca dali su svoj doprinos afirmaciji posebne bosanske duhovnosti i identiteta koji je povratno utjecao na identitet dan-

ašnjih bosanskih Hrvata, bosanskih Srba itd. Po tome se Bosna kao multietnička zajednica i razlikuje od svojih susjeda.

Ako polazimo od navedenih vrijednosti i ako ih uvažavamo na normalan, civiliziran način, smatram da je jako pogrešno sa svakom promjenom vlasti mijenjati i službena obilježja ove države, od grbova i zastava, pa do naziva ulica, ustanova, obilježavanja događaja i ličnosti itd. Mi danas ulazimo u proces jedne pluralne političke demokratije u kojoj će se na izborima smjenjivati vlast, to jest pozicija i opozicija. U takvom jednom demokratskom ambijentu, ne bismo smjeli sebi dozvoliti da stalno mijenjamo naša obilježja - nazive ulica, škola, proklamovane dane pojedinih općina i gradova itd. Moramo stalno imati u vidu da su sve generacije u proteklih hiljadu godina dale svoj doprinos opstanku Bosne kao geopolitičkog pojma, a kasnije i kao posebne države i da svaka od tih generacija ima svoje velikane koji bi trebali da imaju svoje mjesto u obilježavanju i utvrđivanju identiteta ne samo Bosne i Hercegovine kao države, nego i pojedinih njenih naroda i religija, pojedinih oblasti, pojedinih lokalnih zajednica itd.

Imajući u vidu multinacionalnost naše zemlje i multinacionalnost skoro svake naše općine, mi se moramo oslanjati na provjerene historijske datume i ličnosti iz oblasti stvaralaštva, kulture općenito, koje imaju svoju univerzalnu vrijednost i koje neće povrijediti ni jednu našu nacionalnu grupu. Ovo iz razloga što su skoro sva naseljena mjesta u BiH multinacionalnog i multivjerskog sastava. Treba, dakle, izbjegavati jednostrane ekstremne nazive - bilo po osnovu religije, odnosno samo jedne vjere, bilo po osnovu jedne nacije, jedne ideologije itd. Koliko je meni poznato, ni ustavno sudstvo to ne toleriše. Ono je obaralo sve normativne akte kao neustavne uko-

liko su preferirali samo jedan narod, jednu religiju, a pogotovo ekstremne slučajeve iz perioda fašizma, takozvane tvrde komunističke ideologije itd. U tom pogledu, dakle,

sa jednim novim fašizmom "domaćeg tipa", podržanim od međunarodne crne internacionale, ti su datumi iz 1944. i 1945. godine ili zaboravljeni ili voljom nove vlast

moramo biti jako osjetljivi i izbjegavati "ozvaničavanje" svih onih obilježja koja preferiraju jednu nacionalnu ili vjersku, pa i ideološku grupu, sve ono što nema svoju univerzalnu vrijednost, utemeljenu u historiji i kulturi Bosne, odnosno bosanskom društvu kao cjelini.

Dan grada-općine i drugi blagdani

Poznato je da su mnogi naši gradovi poslije Drugog svjetskog rata u jednom euforičnom antifašističkom raspoloženju "na krilima jedne oslobodilačke vojske", dan oslobođenja od fašizma, proglašavali danom oslobođenja, danom općine, rođandanom grada itd. Radilo se o ideološkom pretjerivanju i glorifikaciji historijskih događaja koji su proizveli smjenu, odnosno pad fašističke i dolazak nove komunističke vlasti, po onoj, da «istorija od nas počinje». Nakon teških iskustava u sukobu

ukidani, uglavnom iz političkih razloga. Zato su opravdane inicijative da se dan općine u gradovima i općinama, koje su obilježavale svoj dan vezan za antifašističku borbu u Drugom svjetskom ratu, "poveže" sa antifašističkom borbom iz vremena agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine i da se obilježava kao "Dan antifašista" iz oba rata, odnosno kao dan podsjećanja na opasnost od fašizma "uopšte". Neophodno je, dakle, naše ljude stalno podsjećati na tu vrstu opasnosti, na mogućnost da budu izmanipulirani, da posluže fašističkim snagama kao instrument ili kao živo meso u njihovim nasrtajima na slobode i prava drugih nacionalnosti u našoj sredini. Ovaj rat je pokazao da je fašizam kao ideologija na našem i širem prostoru još živ i da malo treba da postanemo njegove žrtve.

Kada je riječ o ustanovljenju dana općine, rođendana naših gradova, stojim

čvrsto na stanovištu, da bi svaki naš grad, svako naše mjesto moralo tragati za svojim, da tako kažem, danom rođenja - u svojoj historijskoj i kulturnoj prošlosti - koja je u svakom slučaju bogata, posebno period srednjovjekovne bosanske države. Najstariji datum po kojem se u historijskim dokumentima neko mjesto, neki grad spominje trebalo bi uzimati kao dan rođenja tog mjesta, dan općine, grada itd. To su, dakle, datumi koji imaju svoju univerzalnu vrijednost i koji neće vrijeđati ni jednu vjeru, ni jedan narod, niti njihovu tradiciju. Tako uspostavljene datume slaviti će i obilježavati svi građani, neovisno kojoj vjeri ili kojoj naciji pripadaju i smatrat će ih svojim i na njima je moguće njegovati buduće generacije mladih i razvijati osjećaj patriotizma i zajedništva.

Bosna i Hercegovina je bila više puta razarana kao država. U nastojanju da se uništi njezina memorija, upravo se i atakovalo na tu memoriju, na historijsku literaturu, na historijske spomenike, na materijalne spomenike kulture, na njene biblioteke, na njene kulturne vrijednosti. Krajnji cilj je bio da se izbriše historijska i kulturna memorija građana Bosne i Hercegovine i da se eventualno veže za memoriju i kulturu osvajača.

Kada se govori o obilježavanju nekih datuma iz naše najnovije prošlosti, moramo polaziti od karaktera rata koji je prije svega bio odbrambeni rat, koji se završio tako kako se završio. Dani odbrane, dani odlučujućih bitaka u odbrani mnogih naših mjesta, treba da se nađu u njihovom kalendaru značajnih datuma. Gračanica ih je tako i označila.

Proglašavajući za Dan općine najstariji historijski datum, vezan za srednjovjekovni grad Soko, u čijem se podgrađu (u širem smislu) i razvila, Gračanica je odabrala pametnu orijentaciju, koju bi, po mom mišljenju trebalo da slijede i druge naše općine i gradovi. Budući da su kroz dugu

historiju Bosne oni više puta i okupirani i oslobođani, najbolje je da svoj identitet traže u srednjovjekovnoj bosanskoj državnosti i srednjovjekovnim historijskim izvorima i da tu tražimo, tako da kažem, dane rođenja naših gradova, općina i sela. Ako malo bolje analiziramo razvoj srednjovjekovnih gradova i tvrđava, te naselja u njihovom podgrađu i širem okruženju, takva orijentacija, čini se svrsishodnom i kulturno i historijski opravdanom.

Bosanski dan državnosti

Na pitanje hoćemo li imati zajednički Dan državnosti Bosne i Hercegovine, mogu reći sljedeće: u onoj mjeri u kojoj se narodi Bosne i Hercegovine budu priklanjali Bosni i Hercegovini kao svojoj domovini i kao državi u kojoj Srbi neće preferirati Srbiju, a Hrvati Hrvatskoj, moguće je da ćemo jednog dana ići svi zajedno da tražimo taj svoj identitet u srednjovjekovnoj Bosni. U tom slučaju bi, po mome mišljenju, u prvi plan došao 29.8.1189. godine, kada je potpisana Povelja o slobodi trgovanja u Bosni i Hercegovini između bosanskog bana Kulina i Dubrovčana. I danas mnogi historičari tu Povelju vide kao "rodni list" bosanske državnosti.

S obzirom da smo mi obnovili državnost Bosne i Hercegovine 25.11.1943. godine, ali da tu državnost ne priznaju ni ekstremni Hrvati, ni ekstremni Srbi, mi bi prvo morali oko toga postići jednu političku saglasnost, to jest da predstavnici sva tri naroda budu do kraja saglasni da je 25.11.1943. godine Dan državnosti Bosne i Hercegovine, a onda tek preko toga datuma, eventualno možemo se primaknuti onome što je obilježje srednjovjekovne bosanske državnosti - bez koje, to je sigurno, ne bi smo imali ni današnje međunarodnopravno priznanje Bosne i Hercegovine kao suverene države i članice Ujedinjenih naroda.